

פרק 1

ממלכתיות יהודית – המוסגרת המושגית

בפרק המאה ה-21, עידן הציונות הקלסית מגע לסיומו. זו השעה לאפיין את יסודות הריבונות כמרכזו הפוליטי של עם-התפוצה ולהגדיר מחדש את מתכונות היחסים בין ישראל לבין התפוצות – הן ברמה המושגת והן ברמה הארגונית-מוסידית.

ביסודות של תהליכי ההגדרה מחדש מושג המונח "ריבונות", שזכה לאפיונים רבים ומגוונים בספרות המקדושה במאה ה-20. ואולם, על ספה של מאה חדשה, מחוללת המציאות הפוליטיות המתחפות, בייחודה בעולם המערבי, שינוי בפועל במחותו של המושג. למציאות הפוליטית זאת, ועל פי נקודת הראות של המשנה, המושג "ריבונות" מצין את המהות והאופן של עצמת השלטון ומקורות הלגיטימציה של עוצמה זו, בקולקטיב פוליטי נתון. כתוצאה לכך, הריבונות של קולקטיב פוליטי אחד אינה דומה לריבונות של משנהו. בחשבונו אחרון, הריבונות מבוחינה בין הקולקטיב הפוליטי הנתוּן לבין קולקטיבים פוליטיים אחרים שהוחוץ לו, ובינו לבין התאגדויות חברתיות אחרות בתוכו. הריבונות משקפת את רוחה או את תמציתה של ההסכם (או האמנה) החברתי, וברוב הקולקטיבים הפוליטיים הדמוקרטיים היא משתקפת בחוקה. הריבונות היא שילוב העוצמה והחוק – הביטוי להסכם (או לאמנה) החברתי; במלים אחרות, הריבונות היא הביטוי הפוליטי לאתוט בקולקטיב הפוליטי הנתוּן. עם זאת, על סף המאה ה-21 העולם מארגן את עצמו מחדש, ונחפץ, יותר מאשר פעם, ליישות אחרת: מערכת פיננסית החורגת, כבר ביום, מעבר לתחום של המערכות הלאומיות; תקשורת לוויינים וכבלים הופכת את העולם ל"כפר אלקטרוני"; מערכות המידע והמייחשוב המתדרשות מעל למיצאות

לאומיות, וההסדרים בענייני מקורות המים החוצים גבולות לאומיים. המושג "ריבונות" נתון, אם כן, בתחום של עיצוב מחייב: אין עוד להגבילו אקסקלוסיבית למחות ואופן של עצמת השלטון בקולקטיב פוליטי נתון, והוא מושפע מהשינויים הגלובליים המשנים את הסדר החברתי-פוליטי העולמי.

העם היהודי – עם העולם – פרוש מוקדם של השינויים האלה: מחד, מרכזו הפוליטי מצוי בעיצום של תהליכי הפיתוח של ריבונות; ומайдן,

הפריפריה הלאומית שלו פורה בתופעות השונות של העולם המשנה. את העקרונות היישומים של הציונות יש להמיר בתפיסה חדשה, המושתת על הממלכתיות היהודית. מתחזיקה אל המושג "עם-עולם", ולכנן אל אחד מיסודות תפיסתו של היסטוריון שמעון דובנוב, אנו מניחים יסוד נוסף – שהאנטራס הציוני של עמי-התפוצה הישראלי הוא לחולל שינוי בתפיסה ההשתפות הלאומית של חברי העם שאינם אזרחי מדינתו. התפיסה החדשה של ההשתפות הזה היא לבלה של "ממלכתיות היהודית"⁵, מושג האמור להציג בסיס למסד הריעוני בהוויתו של עמי-התפוצה הישראלי. המושג "ממלכתיות יהודית" מוצג כחלופה מודרנית לעקרונות הציונות הקלאסית ול"ממלכתיות" בגורסתו של דוד בר-גוריון. המושג משלב את שני יסודותיה של התפיסה הציונית החדשה: התפוצות ומרכיזותה של ישראל. מיזוגם של שני היסודות האלה נועד לבסס את

התפיסה הממלכתיות היהודית כRibuvot העומדת מעל לטוריטוריה.

כל המשגה הנוגעת להשתפותם של חברי האומה באורחותיה של המדינה, גם אם הם אזרחי מדיניות בתפוצה, נגורת מרכזיותה של ישראל. רק בישראל, מרכזו של עמי-התפוצה, יכולה מערכת הערכים והנורמות – שהתחפתחה במשך אלפי שנים ציוויליזציה יהודית – להציג מסגרת מנהה להחלהותיהם הפוליטיות והמוסריות של היהודים; רק בישראל חיים היהודים בקולקטיב פוליטי. לכן, היהודות הישראלית נעשית לפוטנציאלי, שכוחו להפוך את מדינת ישראל למרכז החיוני, התרבותי והמודרני של החיים היהודיים בכל מקום; ישראל נעשית לוו של ממלכתיות אחרת – ממלכתיות יהודית.

מדינת ישראל היא מרכזו הפוליטי של "עמי-התפוצה". ואולם, ישראל פיתה, כתוצר ההנחות של הציונות הקלאסית, גישה עונית, השוללת את לבלה של מהותה הלאומית – את "הגולת". אָפַעֲלִפְּיָכָן, חורף כל חידושיה המהפכנים וחורף תרומתה להיסטוריה של העם היהודי, עדין משולבת ישראל ברצו ההיסטורי, התרבותי ואך הפוליטי, של עמי-התפוצה. בין אם תרצה בכך ובין אם לאו, אין היא יכולה עוד להתחמק מן)rץ' זה או לשונתו.

שנות ה-50, עשור של רפורמות ושינויים גלובליים חשובים כל-כך, הוא

העשה הכספי בהגשהתן של רפורמות מרחיקות לכת גם בסוגיות הנוגעות למאותה של ישראל. וכן, כבר כעת ברור שהעשור הזה יהיה לאחת מתקופות השיא במאה הנוכחית: אירופה עוברת שינויים בתוכנה ובצורתה בקצב לא תקדים; מאון הכוחות הבינלאומי נתון ל-transformations הרות גורל; המהפכה הטכנולוגית משנה את יכולות החיים ואת צורותיהם; גורמי אי היציבות במזרח התיכון משתנים; וגם את ישראל פוקדים שינויים פנימיים הנושאים השלכות מרחיקות לכת לטווח הארץ. בתום העשור הפוך עולמנו למקום אחר. ישראל תהיה למדינת-לאום מסווג אחרת, ויחסיה עם היהדות העולם יתבססו בהכרח על עקרונות חדשים.

עקרונות החופש וחירות האדם מtabases כיסודות הדומיננטיים במשטרן של רוב ארצות העולם המפותחה, אם לא בכללן. החירות והדמוקרטיה היו למלים נרדפות לחיקם מודרניים ולקיים, נקודת ארכימדית לאורח החיים המערבי. חירות וdemocracy, במשמעותם המתגלמים בשינויים רביה העוצמה שנוצרו כאן, גם הן משמשות רקע לפיתוחה של מסה זו.

לצדן של המוגמות הדומיננטיות האלה זורמים גם זרמים המנוגדים לערכיהם האוניברסליים של הדמוקרטיות המודרניות, ועוצמתם אינה פחותה. במשטר הדיכוי והтирניה המשגשגים ביום, במזרח בכלל ובמערב במיוחד. בתפקידו פרטון, עולים פונדמנטלים דתית וקנאות, ואף הם נמנימים עם מאפייני הזמן. ואולם, התפרצותם של מאויים פרטיקולרייטיים, בבוטיויהם הדיקליים, אינה נחלתם של משטרי האתמול בלבד; הפונדמנטליות הדתית והקנאות אינם נחלתם הבלתי-של משטרים חמוצים. הם היו לתופעה המשולבת גם באורח החיים במערב.

הפרטיקולרים בbijou הקיצוניים או מתחuidים על אורחות היו של העולם המפותחה, הדמוקרטי. מקור האiom הוא בגבול הדק שבין פרטיקולרים נאור, ההכרחי לעצם קומו של כל קולקטיב אנושי ומגדר אותו בחור שזכה, לבין הפרטיקולרים החשוך, הכווץ בהגדרת הקולקטיב את האויב המאיים עליו. לשון אחר: היסודות הייחודיים, לאומיים-אתניים-תרבותיים, מגדריים את אופיין של האוניברסליים של סוגיהן. ואולם, כל עוד שורר איזון ביניהם לבין היסודות האוניברסליים של הדמוקרטיה, יהיו היסודות הייחודיים בגדר פרטיקולרים נאור. בהתפורותן של ברית-המוסדות, של צ'כוסלובקיה ושל יוגוסלביה, ובמה שהתלווה לכך, יש חיזוק לטיעון הבסיסי שהעקרונות האוניברסליים של הפרטיקולרים של כל להנחות התנהגות אנושית במונתק מן היסודות הפרטיקולרים של כל לאומי. היסודות האלה, המגדירים את הבסיס הלאומי ואת ההשתיכות האתנית-תרבותית, יסייעו להיות גורם מכירע בין היסודות הפרטיקולרים לבין-באים פוליטיים. רק כאשר יוצר האיזון בין היסודות הפרטיקולרים לבין היסודות האוניברסליים, יתאפשר אורה החיים הדמוקרטי על בסיס מוצק.

החתירה לאיזון כזה, במתה ההכרחי בין דמוקרטיה ולאומיות ובין דמוקרטיה יהודיות, היא החתירה לביסוסו של אורת החים הדמוקרטי בישראל. (המונה יהודיות מוצג כאן על משקל אנגליות, צרפתיות, אמריקניות וכיוצא באלה, במבחן מיהדות. הבדיקה היא בין מונה הבני על אדנים דתיים – יהדות – לבין מונה האמור להתבסס על אדנים תרבותיים – אתניים-היסטוריהים, חילוניים – יהודיות. קולקטיב לאומי מובחן כבעל ייחוד תרבויות-אתני, אם הוא מתיחס לעצמו, ואחרים מתיחסים אליו, כל קהילה מובחנת בשל תוכנות מסוימות. כמה מן התכונות האלה מהוות, ואחרות אינן כ אלה, אבל באמצעותן אפשר להבחין בין הקהילית האמורה לבין קהילות אחרות. בין התכונות המהוות אפשר למנות: (1) היסטוריה ומסורת משותפת, שהקהיליה או הקולקטיב האתני מודע להן וմבchin באמצעותן בין האחרים; (2) מסורת תרבותית משלה עצמה, הכוללת מנהיגים משפחתיים וחברתיים, העשויים להיגור – גם אם לא בהכרח – מסורת דתית; (3) מקור גיאוגרפי משותף; (4) שפה משותפת, גם אם אינה בהכרח שפטו האקדמיות של הקולקטיב; (5) ספרות משותפת הייחודית לקהיליה; (6) דת או שורשים דתיים, המבוחנים בין הקולקטיב לבין האחרים; (7) היהות מיונית – לעיתים מדויקא – בקשר לקולקטיבים אחרים, גדולים יותר).⁷

אם ישראל "נדחתת" הצד?

ראשיתו של העשור האחרון למאה ה-20 התאפיינה בקשר גלי ביחסיה של ישראל ה"שמירית" עם ארצות-הברית ה"בושית". סימנו של המשבר היו אי הסכמה פומבית בנוגע לערבותות לקליטת יהודי ברית-הומותutzות לשעבר, חילוקי דעתן בנוגע לתחליק השלום ולפעולות ההتانחות בשטחים, והוסר רגשות מצד פקידים בממשל בשם כלפי הסוגיות שהן בنفسה של ישראל הציונית. בין ישראל ה"דיבנית" לבין ארץ-הברית ה"קלינונית" נרכמו יחסי שונים. ואולם, בעינה עומדת השאלה אם הבקיעים שהתגלו ביחסים המדיניות בעידן הראשון, והשינוי שחל בהם בעידן השני, אינם מעידים על כך שאסור להניה בדבר המובן מלאיו את היחסים הטובים שבין ארץ-הברית לישראל, ועל שינוי דגש אפשריים ביחסים האמריקאים-ישראלים בטוחה הארץ.

תהיה אשר תהיה מגמת היחסים בין ירושלים וושינגטון, מעוניין לבחון את הסמכות בין הצדדים בה בין פריסתו של "הסדר העולמי החדש". מעצם הסמכות נגורם דפוסי חסיבה חדשניים ורלבנטיים יותר ביחסים בין ישראל והTapuzot: היהודי ארץ-הברית הם אורהיה של המעצמה שעלה שכמה הטילה ההיסטורית את עיצוב "הסדר העולמי החדש", ואין כל

אפשרות להפריד בין אזרחותם לבני גישתם כלפי ישראל. לעמדותיה של יהדות ארצות-הברית כלפי ישראל ולשוניים שחלים בהן יש הדינר גם בתפוצות מערכיות אחרות. העמדות המסורתיות עוברות טلطלה עזה. עד כה לא נבדקו לעומק הטלולה והשלכותיה, ובמסה זאת ננסה לבחון את הדברים.

עמדותיהם של היהודי ארצות-הברית כלפי ישראל ותhoodtan בתפוצות מערכיות אחרות שרויות במצב נזיל זה מכבר. באישיות הקיבוצית של היהדות האמריקאית הייתה מרכזיותה של ישראל, בעשור הראשון לאחר מכן, מוגנות מלאיה. חי הקהילה התרבות סביב טכסיים וריטואלים הקיימים בישראל – ציון תקומתה, ימי זיכרון, כמו יום השואה – סביב חיים ומועדים, שבהם הפגנה סולידריות עם ישראל ללא עורדים. אך לא עוד. ישראל החילקה אל מחוץ למרכז חייה של הקהילה היהודית בארצות-הברית, והליך ונמווג האופן האוטומטי של הסולידריות שהיתה נהוגה בעבר.

בשליה חורף 1991, בכנס הרבעוני של הקונסולים הכלליים של ישראל בצפון אמריקה, הועלתה לדין מוגמת הסחף הזאת ועורה דאגה רבה. בדיון סגור העידו הקונסולים כי שוב אין ביקוש לנציגי ישראל באירועים הקהילתיים, וכי סמליה המובהקים של ישראל (הדגל וההמנון) מאבדים מ"קדושתם". איפלו בפועלות המגבויות מאבדת ישראל את כוח המשיכה שהיא לה בקהילות. הפדרציות היהודיות רוכשות יותר ויותר ביטחון ודימוי עצמי חיובי, ואינן נזקקות עוד לדימויים ולתכנים ישראליים. או' דוגמה אחרת: בטרם גאה הגל האחידן של הגירת היהודים מברית-המועצות לשעבר, הסתמנה ירידת הכנסותיה של ישראל מהתרומות בארצות-הברית. מוגמה זו נבלמה לזמן מה באורה מלאכותי, בעקבות התגיסותה של יהדות ארצות-הברית לסייע בקליטת העולים בישראל. ואולם, שנותים לאחר שהחל מאיץ זה, שוב נצפתה ירידת דрамטית בהיקף התרומות שמעבירה הקהילה היהודית הרשמית לידי ישראל.

על ספו של התהיליך עמוס החתחים ליישוב הסכוך במזורה התקיכון, ניתוסף עוד מרכיב של אי בהירות בנוגע ליסודות העמוקים ביותר של יחסיו המרכזו-ישראלים עם הפירפירה התפוצתית: האם יוחלף האתוס – "ידם, יוע וдумות" או הירדוות – שהנחה את הסולידריות שביסוד מערכת היחסים הזאת, ומהם התחליפים האפשריים? האם יימצאו יסודות ערכיים חדשים שייתפסו את מקומו של האתוס הזה?

צלה של הממלכויות הבנגוריונית

מאז ראשית שנות ה-80 נערכה סדרה של סקרים,⁸ ממנה עולה כי קיים פער ניכר, ההולך ומתוורחב, בין התבטיאות פומביות של יהודית ארצות-הברית

לגביו ישראל, לבין התבטים פרגוטיים, הן של המנהיגות והן של הציבור הרוחב. בהתבטאות הפומביות עדין השתקפו הסמנים של הסולידיידות המסורתית, ואילו מההתבטאות הפרטיות עלתה מידת גברות והולכת של ביקורת. האם הדברים מלמדים כי יהדות ארץ-ישראל נסוגה מתמיינתה הלא מסוייגת בישראל וממחובייתה הרשנית לדרכה? האם לסדר-היום הישראלי, העמוס מAMILא לעייפה, נסופה ועלתה דאגה חדשה? שאלות אלה וdomotiyahן עדין לא עלו על פני השיטה. בישראל נמצאת הדבקות במסורת הנואה של נטילת גלגולות הרגעה, מסורת הגוזרת מהעמדות של הציונות הקלאסית כלפי מהותה ותפקידה של "הגולה הדוויה". אין זו מחלוקת זמנית. ווי סדרה של סימפטומים לקרו מתרחב, המתאים לנתק את התופעות מדינית ישראל, וסיבתו – שנות גברות בכמה תחומיים: אורחות החיים והשפה, תפיסת משמעותם של האחריות הקהילתית, ומעל הכל – השוני הגובר בתרבות הפליטית, שמאז שנות ה-50 הושתקה בעקבות כל התייחסות אליו.

יש הגורסים, הן בישראל והן בתפוצה, כי עליינו להשלים עם תחילין ההינתקות, ולקבלו כמות שהוא.⁹ מבין אלה אחדים אף קוראים לזרז את התהיליך. אולם לטענתנו הגישה צריכה להיות הפוכה: יש לעקור את יסודותיה של הגירושה הרווחת בישראל – במישרין או בעקיפין – מאז ימי של ברגורין, הגירושה הינתקות מן התופעות. אכן, כדי לגשר על התהום הנפערת בין המרכז היהודי והפריפריאות שלו יש לעקור את יסודותיה של גירושה זו ולملא את מקומה במה שיתגבש כאסטרטגייה חדשה למגורי. ואולם, היסודות ההכרחיים כל'כ' לבניין גשר חדש אינם בנמצא. הם טואטו החוצה עוד בראשית ימיה של מדינת ישראל, ובמקומם פיתחו דאשי המדינה, להתבסס על התפיסה הבנגוריונית, את הגישה המתנשאת, שביסודה ההנחה כי "הם חייבים לנו". מיום הקמתה היה ישראלי אל התפוצה יחס אינטוטומונטלי וחד-צדדי. הגישה התועלתנית שיקפה יהס אדונטי ומתנשא, שאיןו מבין ואינו מכיר את אורחות החיים בתפוצה לגוניהן בהיעדרنا. ביסוד הדברים, הישראלים אינם רואים בי היהודי התופצה פרטונר (מוניון המкопל בתוכו מידת של סימטריות), גם אם מדובר "בעלי מנויות" המכזיקים בערכיהם השונים של המניות). אלא משורותם שתפקידם לשמש את מרכיבי הקיום הפיסי. לרוע המזל, זמן רב שיחקו וראשיה של הקהילה היהודית המוסדת בתפוצה על פי כללי המשחק שהכתיבו הישראלים, ורק בעבר אל שנות ה-90 ניבעו סקרים בדבקותם בכלל המשחק האלה. הסדרקים הולכים וمتרחבים, והישראלים ממשאים עדין להבחן בהם. ישראל טרם השכילה להתנער מן הביטויים השליליים של מורשת הממלכתיות הבנגוריונית, העומדים בסיסה של התייחסות זואות; גם בימים אלה ממש, נמנעת ישראל בעקבות מקביעה הליכי שינוי

והסתגלות ההכרחיים להתמודדות עם האתגרים שמציבות בפנייה התמורות ההיסטוריות.

בנ'גוריון עצמו, שבתקופת מנהיגותו נקבעו כללי המשחק של ייחסי המרכז הפוליטי במדינת היהודים והפריפריה התפוציתית, לא נקט כלפי הגולה גישה אינסטורומנטלית. יחשו כלפיו עוצב מכוחה של תפיסתו האידיאולוגית המובהקת, הרואה במדינת ישראל את שיאו של ההיסטוריה היהודית. ואולם, הגישה האידיאולוגית הזאת חברה אל היסוד הציוני של שלילת הגולה מזה ואל הפרקסיס, הביצועיות המדינית הבנ'גוריונית, מזה, מצאה בהם קרקע נוחה להצמתה הגישה האינסטורומנטלית. חurf' הבעיות, עדין יונה שהוות פעולה מתקנת. במחצית העשור האחרון של המאה הגיעו לשיאם התהליכים הטומניים בחובם את פוטנציאל השינוי בהרכב המנהיגות בישראל ובתפוצות. יהיה זה רגע של תפנית, הנושא עמו, מחד, המתחללים במוחו התיכון יהיה אויל בכוחו של דור המנהיגות החדש, הטובל עדין בקוריו הרגשות והאמפתיה כלפי הקהילות השונות באשר הן, לסייע בעקבותיהם של הגישת האינסטורומנטלית הדורות; ואולם, דור זה עלול להסuder את יחסיו ישראלי והתפוצות ולטטלם אל שפל שכמוهو לא ידעו בעבר.

מהישרות לדמוקרטיה

מאמצע שנות ה-80 הורכב השלטון בישראל מנציגי דור הבניינים, אשר צמה בצלם האגדי של מייסדי האומה הישראלית. אופקיהם המוגבלים של בני דור הבניינים מתבהרים על רקע האירועים ההיסטוריים שעיצבו את אישיותם ואת תוכנותיהם, ועל רקע החינוך שאיתו ספגו. ואכן, את אופקיה של מנהיגות דור הבניינים תחמה השגורה המתישה של סדריים לאומיים עמוס לעיפה במאבק רצוף להישרdot פיסית. עדיפותתו של סדרהיהם זהה, שהוכתו מכוחם של גורמים חיצוניים, הביאו בהכרח את מנהיגות דור הבניינים לאמץ גישה תועלתנית. את עיקר הארגיות המונטליות והאינטלקטואליות שלהם בלהה הדאגה לביטחון המדינה ולהישרdot. וזה אויל המקור לדאיותם האיתית משהו, לחסור יכולתם להצמיח כנפיים רעיוניים חדשות ולהפיג אל מחוזות החוץ.

בין צאצאיו של דור הבניינים, נכדי המייסדים המטפסים במעלות הממסד השלטוני במהלך שנות ה-90, ניתן להבחין בטיפוסי אישיות השונים מקודמיהם בכמה מובנים: הם קרובי יותר, מונטליות ורעיוןית, למונחים בני גilmם בתפוצות. אלה ואלה מרווחים כבר בשני שלבים ההיסטוריים מתחושת האשמה וממן הסיסמאות המערפלות והמעוותות, שהעיקן על דרכי

המחשבה והפעולה של קודמיהם, אשר עדיין היו על בשרם את טראומות השואה והמאבק להקמת המדינה. דור המנהיגים הבא בישראל ובתפוצות, שנחسقو ממנה אימי העבר הלא רחוק, טעון פחות בנסיבות שאפיינו את יחסם הכספי של הוריו ושל הוריהו לעצם קיימים. מנהיגי העידן בישראל ובתפוצות יוכלו, לבסוף, להיטיב להתמודד עם בעיות השעה הנובעות מה צורך לנסח מחדש את ערכי האלמנויות המודרנית. קיימת אפשרות, פוטנציאלית לפחות, שיבנו שפה משותפת עם תשתיית רצינולית והסכם הבוגר לאינטלקטואליים, ויכללו לפחות בצוותא.

הפרק הבא בתולדות האומה הישראלית הדיאספורית חבוי עדיין בנבכי העתיד. הוא מעורפל ולא ברור, ביחסו נוכח הסיכוי לשינוי שנושא עמו תהליכי ההשלמה החדדיים במזרח התיכון. אותו סיכוי לשינוי טומן בחובו סיכוי נוסף: הסרת נושא ההישרדות ממוקד היחסים בין יהודים ויהודים, והمرתו בתשובות בעלות משמעותות לקיום היהודי. יהדות התפוצות כבר כתבה את הפלוגה לפך הבא בתולדות האומה הישראלית הדיאספורית, וממנו עולה התפקידות הגוברת מהדרך שבה מנהלת ישראל את מערכותיה הפוליטיות והכלכליות ואת קליטתם של העולים מברית המועצות לשעבר; אל התפקידות הזאת חוברים כתעת ואישתו של עידן הרפורמה הפוליטית כלכלית בישראל והסיכום להסדר היחסים עם השכנות העבריות.

לקראת יתר מעורבות של התפוצה

יש להציג, אף לתחזע בפגיעה, פיתוח גישות רעיוניות ואסטרטאגיות, שבאמצעותן תזכה יהדות התפוצות לתפקיד ישיר ומשמעותי בניהול עניינה של מדינת ישראל. גם אם הצעה זוatta סוטה ממנה ששה מஸורת המשמרת את בלעדיותם של היהודים בניהול ענייניהם, היא nonetheless עמה חלופה להשתתפות הנגדית והפאסיבית שאפיינה את דורות "מדבר ההישרדות"

ביחסו לישראל וה��ցחה. בטרם נפתח בנושא זה, להלן כמה הנחות לדין:
הנחה הראשונה היא כי המוגרות הממוסדות, שבahn שזרורים כיום היחסים בין ישראל והתקופות, אין מציאות למנהיגי התפוצה היהודית במה מתאימה להבעת עמדותיהם הביקורתית בפתחות. כתוצאה לכך ישן נבדק מהם לקיים דרישות עמוקות עם בני שיחם הישראלים. בכלל, את יחסם לישראל והתקופות התנוגה הגישה האינטלקטואלית והחד-צדדיות של ישראל כלפי יהדות התפוצות, וההסכמה בשתייה של מנהיגי התפוצה להסתפק במעטם של "בעלי חוב". קרוב לשוב שנים נדרשו יהודי התפוצה להכיר כי קיומם משועבד, לכארה, לצרכיה של ישראל, וכי חיללה להם להתערב בחאלות ממשלה ישראל בכל הנוגע להגדרת הנסיבות הקיומיים של המדינה ולדריכי סייפוקם. המנהיגות היהודית קיבלה, פורמלית, את הגישה הזאת, שבבסיסה

הדגמה הציונית הקלאסית, המKENA מעדן מדרגה שנייה ליהודים שאינם תושבי ישראל;

הנחה השניה היא שהציונות – המיעין הרעיון שהביא במשרין להקמת ישראל – קרבה אל סוף דרכה בתנועת השחרור הלאומי של העם היהודי. לכן, התפיסה הציונית, השוללת את הגולה והגלוות, אינה רלבנטית עוד. שלילת הגולה עומדת לעבר מן העולם;

הנחה השלישי היא כי בעtid הנראה לעין מועט שישראל תעדייף שלא להשתלב באורה מלא – פוליטי ותרבותי – במרחב הגיאוגרافي שבו היא שוכנת, ותבסס את ההשלה עם שכנותיה על הסדרי ביטחון ושיתוף פעולה כלכלי. עליה להמשיך ולהתפתח כדמוקרטיה מודרנית, פניה לאירופה, למערב ולארצויות-הברית, ולהשקייע בחיזוק המגמות הדמוקרטיות העובריות בקרב שכנותיה. להנחה הזאת דורשת הבהרה: מבחינה גיאו-פוליטית מצויה מדינת היהודים על קו התפר בין שתי האידאולוגיות הריביות בהא ידיעה של ימינו. מזרחה מההדים פעמי ההתפשטות של הפונדמנטיליזם הדתי הקנא, ואילו במערב ניכרים סמןינו של הליברליזם האוניברסלי, הנרתם להגדיר מחדש את מדינית-הלאום של המאה ה-19.

אין לישראל אופציה להשתלב במלאות ובשלמות מרחב הגיאוגרافي שבו היא שוכנת, ולהפנות עצמה אל המזרח, כחלק ממאמץ כולל להשתלבות תרבותית, חברתיות ופוליטית באוזר. השלום אם יבוא, יוכל להפחית, ואולי אף להסיר, את העוינות הפליטית, אולם, כדי לגשר על התהומות בין תרבויות המשתרעים יידרשו עוד כמה וכמה דורות. האפשרות היחידת העומדת בפני ישראל היא להשליק את יהבה על המערב הדמוקרטי. לעדיפותה של האופציה הזאת סיבה נוספת: רובם המכריע של יהדות התפוצות שיק לציויליזציה המערבית. למוגע עם המערב, שבו מזוהים חירות האדם והדמוקרטיה עם מודרניות וקידמה, חלק מכריע בעיצובם של היהודים בעידן המודרני.

על סך המעביר אל המאה ה-21 יש איפוא לישראל דרך ריאלית אחת בלבד: ליצוק היוניות שונה אל קשייה עם התפוצה, לעצב מחדש את הקשרים האלה ולחזרם מקווי המתאר המיושים, שהתו להם מייסדי הציונות. הציונות השלים את צידוק קיומה ההיסטורי, והיא זקופה לשיפור רעיון כדי להתיצב בפני העתיד. ימי הציונות הקלאסית קרובים, כאמור, אל קצם. זו השעה לנשות לבן את הסיבות לכך, ולבדוק את החלופות העומדות בפנינו. בדיון זהה נטועה עמוקה הסברה כי הממלכויות גוסח בז'יגוריון, וכפועל יוצא ממנה – תפיסת הנורמליות שלנו, הביאו לתלקחותו של משבב זהות קשה ביותר בישראל. המשבב הזה הוביל לסתיה במהלך התפתחותה של הריבונות היהודית. עתידה של מדינת ישראל כורך בהנחת לאומיותה על יסודות התפוצה של

מורשתה ותולדותיה – זהה אחת מ"הנחות העובדה" המקובלות במשה. לפיכך חיבותם להימצא הדריכים להציג יהודים אורח חיים מדיניות אחרות פרישה רחבה של אפשרויות להשתתפות – כלכלית, תרבותית, חברתיות ו אף פוליטית – באורחותיהם של ישראל.

ישראל צריכה לקבל כבודו כל יגונה את עובדת הקיום היהודי הנמשך מוחץ לגבולות ריבונותה הפוליטית – זהה ההשלכה הראשית של הצעעה זו. כמו כן, ישראל חייבת לקבל את העובדה הקיומית כי העלייה אליה אינה הדרך האחת והיחידה למשם את היהדות בחזמונו. אם יתקבלו הנהנות האלה, התאפשר יהודים לא ישראליים פרישה רחבה של אפשרויות להשתתפות באורחותיהם של המרכז הפוליטי-נורומי-יבי של אומתם.

סדר הדברים

- מסה זו נכתבה מנוקדת מבטו של ישראלי, והדיון בה מושתת על שלושה רבדים:
- * ניתוח המתח בין מרכיבי הדמוקרטיה המתהווה בישראל לבין גורמי משבר הזהות הקולקטיבית של הישראלים;
  - * ניתוח מרכיבי הזהות הקולקטיבית של היהודי התפוצות והאופן שבו הם תופסים את עצםם ואת הישראלים;
  - * פרישת עקרונות מורשיים לשינויים מושגים ומבנים.

הדיון ברובד הראשון עוסק במתה המשבר שבסיסו עיצוב הריבונות הפוליטית בישראל: המתח בין יהודיות ודמוקרטיה. הטיפול במתה זה נגור מהבחנה יסודית בין שני סוגים מעברים שבמס התנסתה, ומתנסה עזין, החברה הישראלית: המעבר, שהוא מעבר מהפכני, ממדיינה-בדרך למדיינה; והמעבר, שהוא אבולוציוני מטבשו, מריבונות-בדרך לריבונות; והחברה הישראלית מציה עדין בעיצומו. הדיון ברובד זהה יאיר את המכשולים והמהומות בדרך לעיצובו של האתוס, שאמור להציג תשתיית ערכית ונורמטטיבית לריבונותה של החברה הישראלית כקולקטיב פוליטי. הוא יתפתח בשני ממדים – הקולקטיבי והאישי – ויתבסס על ההנחה שהדרך ליישוב של מתח המשבר בין דמוקרטיה לבין יהודיות בקולקטיב היהודי בישראל היא החתירה לשינוי משקל ולמערכת מאוגנת. דמוקרטיה ויהודיות יצינו כאן כ"אוניברסליות" וב"פרטיקולריות". המתח בין שתיהן מיוצר מטאפורית בשני כתבים מגנטיים, שעדרין לא עוצבו, לא אופינו ואף לא הוגדרו. ואולם, גם אם אפיון והגדלה דורשים לשני הכתבים – הדמוקרטי (אוניברסלי) והיהודי (פרטיקולרי) – יושם הדגש על הקוטב השני. CISOD להשגת שוויון המשקל בין שני הכתבים יש לעצב את אפיונה של היהדות

(הגדרת הפרטיקולרי) על בסיסים חילוניים, אתניים-היסטוריים-תרבותיים. התשתיתית לעיצוב מאפיינו של קוטב היהודיות (הפרטיקולרי) היא מסורת התפוצה – המורשת הדיאספورية. טענה זו נושאת עמה משמעות אידיאולוגית – והיא התזה הניצבת במרכזו של הדיון: ישראל היא המרכז הפוליטי של עם-התפוצה; היא מוקד הממלכויות היהודית, החורגת בהיקפה מעבר לגבולות הריבונות, ואני יכולה לנתק את עצמה מרצף ההיסטוריה הדיאספורית של העם הזה.

אחת הביעות העיקריים המחולות את המשברויות במתה בין הפרטיקולרי והאוניברסלי היא נטייתן של האליטות החלוניות, מאו ימי ההגמוני של תנועת העבודה בתקופת היישוב (ימי המדינה-יבדרך), לתה עדיפות לקוטב האוניברסלי. כפי שיתברר בדיון, מחירה של העדפה לקוטב זה היה הזנחה בפיתוח הגדרות חילוניות לאומיות (אתניות) של יהודיות, ולהזנחה זו נודעו השכלות רבות. משנות ה-30 חקרה העדפת הקוטב האוניברסלי אל הענקת עדיפות עליה לסוגיות הביטחון בסדרהיהם הלאומי. שני אלה – הדגשת האוניברסליות והדומיננטיות של נושאי הביטחון – התגלו באישיותו ובדרך פועלתו של בן-גוריון.אותה אישיות ואיתה פעולה לעיצוב הריבונות בימה הראשונית של המדינה, הן המקור להתחפות תפיסת הממלכויות ו"הנורמליות", שהובילה להזנחה פיתוחן של הגדרות לאומיות חילוניות של יהודיות, והיתה למרכיב מרכזי במשבר הזחות של הישראלין.

הממלכויות הבנ"גוריאניות תכוונה כאן "ממלכויות מדיניות", בניגוד לממלכויות היהודית המוצעת כחלופה לה. היא תוצרת גורם ישיר לניתוק מהמסורת הדיאספורית, ומילא כאחד הגורמים לשיבוש בהגדרת החלוניות יהודיות. לממלכויות ולבן-גוריון (המכונה בהקשר זה "הכהן בלבד נביא"), ולהשלכותיהם – היעדר הגדרות חילוניות ליהדות ומשבר הזחות של הישראלי החילוני – ניחד מקום נכבד.

חלק אחר בדיון יוקדש להבלטה מוטיבים חומריים באתוס הישראלי, שהתחפה מההיסטוריה של כיבוש הארץ (הטריטוריאליות) ומהמרכיבות של סוגיות הביטחון בסדרהיהם הלאומי בישראל, סיביו ה"כאן ועכשיו" של המאבק להישרדות. מן הקשר המאחד את המאבק להישרדות עם הממלכויות והנורמליות, ומכלול את משבר הזחות בישראל, עולה "אתוס הרישרדות". וכן, מתח המשבר בין היהודיות והדמוקרטיה, בין הפרטיקולרי והאוניברסלי – שתהlixir עיצובם רוחוק מסויומו – נקשר אל מה שהורד את המعبد האבולוציוני מריבונות-יבדרך אל ריבונות ומדרך המליך אל אתוס הרישרדות.

היווצרותו של אתוס ההישרדות, והמקום המרכזי שהוא תופס באורחות חי הישראלית וביחסו לישראל והתפוצה, הם תולדתת של ההלכי ההיסטורי

ריה; על מוגנותיהם ועל עוצמתם של ההליכים אלה לא הייתה אפשרות להשתלט. לכן, היחס השילוי אל אתוס ההישרדות, יותר מאשר מבטא ביקורת כלפי מנהיגי האומה, משקף תחושת תיסכום וחוסר אונים.

מדינת ישראל היא הציר הפוליטי של עמי התפוצה היהודית – וזה המוקד לתזה במאה זו. השם "מלכתויות יהודית" והמונה "עמי התפוצה היהודית" הם נסיוונות לתיאור מדויק ככל האפשר של מצב העם היהודי. הקמת המדינה הייתה ייסודן היהודי ומהפכני בדברי ימי התפוצה היהודית. ואולם, ככל שקרבה המאה ה-20 אל קצהו, עדין וחזקת ישראל מלהיות מרכז כוח פוליטי במלואسلطונו, מכיוון שטרם הגדרה לעצמה את האתוס שמננו גוזרת המסגרת הרציונלית-נורמטטיבית לרבנותן קולקטיבית במלוא היקפה.

ב-1948 ביצעה המדינה את הקפיצה הנחשונית ממעמד של מדינה-בדרך למעמד של מדינה. ואולם, השלב הבא בהתפתחות הפוליטית – המעבר מממעמד של ריבונות-בדרך לממעמד של ריבונות – נמצא בעיצומו עדין. המעבר הראשוני – הקפיצה הנחשונית – היה אקט מהפכני בהכרח; המעבר השני חייב להתרכש בתהליך אבולוציוני ומדורג.